

MASARYK UNIVERSITY FACULTY OF LAW

Prof. JUDr. Vladimír Týč, CSc.

Ochrana lidských práv v EU. Přístup jednotlivce k Soudnímu dvoru EU

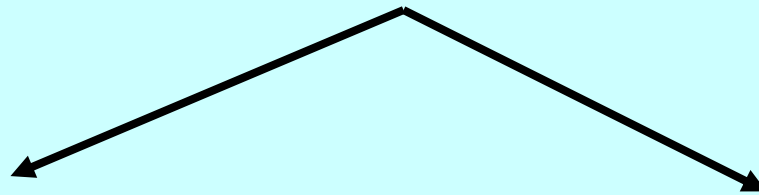
MU Brno 2015/16

Přístup jednotlivce k mezinárodním soudům a jiným orgánům

plán přednášky

- Jednotlivec jako subjekt mezinárodního a evropského práva

• Vynucování

• lidských práv

• jiných práv

- Mezinárodní, regionální a evropské (EU) systémy

Mezinárodní ochrana lidských práv

- Orgány, kde může jednotlivec uplatnit svá práva:
 - 1. mezinárodní
 - 2. regionální
 - 3. EU

Ochrana práv jednotlivců:

- **Přímá:** konkrétní právo, konkrétní nárok, individuální řešení
- **Nepřímá:** individuální stížnost, ale ne individuální řešení – spíše politická (ne právní) autorita
- **Individual as subject of IL:** party to a legal relationship governed by IL (between individual and State or intergovern. organization or organ)
- *individual* ↔ *State*
- *individual* ↔ *Intergov. Org.*

Mezinárodní orgány na ochranu lidských práv

- **Založené na Chartě OSN**
 - Rada lidských práv
 - Úřad Vysokého komisaře pro LP
 - podvýbory pro LP
- **Mezinárodní pakt občanských a politických práv (1966)**
 - Opční protokol – stížnosti před Výborem pro lidská práva
 - podobný systém: rasová diskriminace, diskriminace žen
- **Z á v ě r :** malá účinnost, politický význam spíše než právní řešení

Regionální orgány na ochranu lidských práv

- přímá ochrana **určitého práva**
- **mechanismus spočívající na mezinárodním právu** – umožňuje vymáhání dodržování lidských práv na základě **individuální stížnosti** – **QUASI-SOUDNÍ SYSTÉM**
- odpovídající sankce = **účinnost**
- * **Rada Evropy**
- * **Meziamerický systém**

Evropská unie

- Jednotlivec subjektem práva ES/EU
(Van Gend en Loos 26/62, Costa v. ENEL 6/64):
- Smlouva EHS vytváří nový právní řád mezinárodního práva – **subjekty**: členské státy a jejich **občané**
- Vytváření **přímého účinku** ve vztazích mezi členským státem a **jednotlivcem**
- Právo ES (dnes EU) je částí národního práva včetně práv a povinností jednotlivců

Evropská unie - 2

- *Důsledky:*
- přednost práva EU
- přímý účinek práva EU v členských státech
- odpovědnost státu vůči jednotlivci za porušení práva EU
- **jednotlivá práva jednotlivců:**
- ***a) lidská práva v užším smyslu***
- ***b) další práva – týkající se vnitřního trhu apod.***

Lidská práva v EU

- **Ochrana lidských práv v EU – proč?**
- **Konstitucionalizace EU**
 - transformace od mezinárodně právního režimu ke **quasi-federální jednotce**
 - expanse **supranacionálního systému vládnutí**
 - **přednost práva EU** před národním právem
 - většinové hlasování, účast Evropského parlamentu v **rozhodovací proceduře**
 - **instituce (orgány)** srovnatelné s národním politickým systémem
 - rostoucí **vliv jednotlivce jako subjektu práva EU**
- **Postavení jednotlivce v takovém systému vyžaduje ochrany**

Úprava lidských práv v EU

- **Materiální právo ES (EU) upravující základní práva: do 2009 jen „nepsané“ právo (judikatura)**
- **Charta ES základních sociálních práv – není právně závazná**
- **Listina základních práv EU: Lisabonská smlouva přináší právní závaznost (vztahy jednotlivec—EU)**

Jednotlivec: Jak se dostat k soudům EU?

- **Přímá žaloba:** čl. 263 SFEU (žaloba na neplatnost)
- **Nepřímá žaloba:** čl. 267 SFEU (předběžná otázka)

Jak se dostat k soudům EU?

Přímá žaloba čl. 263

- napadení aktu orgánu EU (většinou rozhodnutí Komise)
- základní práva a svobody: vzácné případy
- příslušnost: Tribunál
- Čl. 263 odst. 4: přímé a individuální dotčení – viz dále

Jak se dostat k soudům EU?

Nepřímá metoda: čl. 267

- Předběžná otázka: většina případů
- Příslušnost: Soudní dvůr
- Žaloba je
 - podána před národním soudem
 - je postavena na právu EU
- **Nevýhoda:** národní soud není vždy povinen vznést dotaz na ESD
 - Nález Ústavního soudu ČR II ÚS 1009/08 Pfizer s.r.o.
- **Výhoda:** přece jen možnost jednotlivce dostat se k ESD když nelze použít přímé cesty (čl. 263)

Evropský soudní dvůr: Judikatura k lidským právům 1

- **Stauder 29/69:** poprvé zmíněna lidská práva (LP)
- **Internationales Handelsgesellschaft 11/70:** porušení LP základem pro neplatnost aktu, ochrana LP = obecná zásada práva ES
- **Nold v. Comm. 4/73:** obecná zásada práva ES
- **Rutili 36/75:** první odkaz na Evropský soud LP
- **Hauer 44/79:** rozhodování podle Evropské úmluvy o LP a národních ústav
- **Mutsch 137/84:** Ochrana LP v ES nezávislá na Evropské úmluvě o LP
- **Hoechst v. Comm. 46/87, 227/88:** dtto – nezávislost ES na ESLP

Evropský soudní dvůr:

Judikatura k lidským právům 2

- **Musique Diffusion v. Comm. 100-103/80:** právo na řádný proces
- **National Panasonic v. Comm. 136/79:** ochrana soukromí x veřejný zájem
- **Transsex. case (P v. S...) 13/94:** první jasný odkaz na judikaturu ESLP (Rees v. GB 1986)
- ***V následujících případech ESD respektuje judikaturu ESLP:***
- **Criminal Proceedings 129/95, Familiapress 368/95, Grant 249/96. ESD respektuje judikaturu ESLP téměř úplně.**

Evropský soudní dvůr: Judikatura o lidských právech - **závěry**

- **Hlavní závěry ESD:**

- Ochrana lidských práv je jednou z **obecných zásad práva EU**.
- Ochrana lidských práv může být základem pro **neplatnost aktu sekundárního práva**.
- Unijní ochrana lidských práv vychází z **národních ústavních principů členských států**.
- Unijní ochrana je **nezávislá** na ochraně v členských státech.
- **ESD se odvolává na ESLP**.
- Unijní ochrana může být **příznivější než** přiznaná ochrana podle ESLP.
- ***Zvláštní ochrana je podle SFEU poskytována proti diskriminaci podle státní příslušnosti nebo pohlaví (zvláště v pracovním právu)***

Listina základních práv EU

- **Hlava první: Obecná ustanovení**
 - Zásady rovnosti, demokracie ...
- **Hlava druhá: Lidská práva a základní svobody**
 - Oddíl první: Základní lidská práva a svobody
 - Oddíl druhý: Politická práva
- **Hlava třetí: Práva národnostních a etnických menšin**
- **Hlava čtvrtá: Hospodářská, sociální a kulturní práva**
- **Hlava pátá: Právo na soudní a jinou právní ochranu**
- **Hlava šestá: Ustanovení společná**

Listina základních práv EU

práva bez přímé návaznosti na EU

- **Článek 11 - Svoboda projevu a informací**
- 1. **Každý má právo na svobodu projevu.** Toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování veřejné moci a bez ohledu na hranice.
- 2. Svoboda a pluralita sdělovacích prostředků musí být respektována.
- **Článek 12 - Svoboda shromažďování a sdružování**
- 1. **Každý má právo na svobodu pokojného shromažďování a na svobodu sdružovat se** s jinými na všech úrovních, zejména pokud jde o záležitosti politické, odborové či občanské, což zahrnuje právo každého zakládat na ochranu svých zájmů odbory a vstupovat do nich.

Listina základních práv EU

práva s přímou návazností na EU

- **Článek 40 - Právo volit a být volen v obecních volbách**
- **Každý občan Unie má právo** volit a být volen v obecních volbách v členském státě, v němž má bydliště, za stejných podmínek jako státní příslušníci tohoto státu.
- **Článek 41 - Právo na řádnou správu**
- **Každý má právo** na to, aby jeho záležitosti byly orgány, institucemi a jinými subjekty Unie řešeny nestranně, spravedlivě a v přiměřené lhůtě.

Listina základních práv EU

- **Článek 51 - Oblast použití**
- **1. Ustanovení této listiny jsou při dodržení zásady subsidiarity určena orgánům, institucím a jiným subjektům Unie, a dále členským státům, výhradně pokud uplatňují právo Unie. Respektují proto práva, dodržují zásady a podporují jejich uplatňování v souladu se svými pravomocemi, při zachování mezí pravomocí, které jsou Unii svěřeny ve Smlouvách.**
- **2. Tato listina nerozšiřuje oblast působnosti práva Unie nad rámec pravomocí Unie, ani nevytváří žádnou novou pravomoc či úkol pro Unii, ani nemění pravomoc a úkoly stanovené ve Smlouvách.**

Listina základních práv EU

- **Článek 51 - Oblast použití – vysvětlivky**
- **Listina se v první řadě vztahuje na *orgány a instituce Unie*, v souladu se zásadou subsidiarity. Východisko: čl. 6 odst. 2 Smlouvy o Evropské unii, podle kterého *Unie musí respektovat základní lidská práva.***
- **Pokud jde o *členské státy*, z judikatury Soudního dvora jednoznačně vyplývá, že požadavek respektovat základní práva definovaná v rámci Unie je pro ně *závazný, pouze jednají-li v oblasti působnosti práva Unie***

Listina základních práv EU

„výjimka“

- Čl. 1 odst. 1 Protokolu č. 30 stanoví, že „**Listina nerozšiřuje možnost Soudního dvora Evropské unie ani jakéhokoliv soudu Polska či Spojeného království shledat, že právní a správní předpisy, zvyklosti nebo postupy Polska či Spojeného království nejsou v souladu se základními právy, svobodami nebo zásadami, které Listina potvrzuje.**“ Jedná-li členský stát v rozsahu aplikace práva EU, je Soudní dvůr oprávněn posuzovat, zda toto jednání je v souladu se základními právy.
- Čl. 1 odst. 2 Protokolu stanoví, že „**nic v hlavě IV Listiny nezakládá soudně vymahatelná práva platná v Polsku či ve Spojeném království, pokud tato práva nejsou stanovena ve vnitrostátním právu Polska či Spojeného království**“. Tato práva budou v ČR garantována, pokud tak vnitrostátní právo ČR stanoví, což v případě práv obsažených v hlavě IV Listiny, platí pro Českou republiku téměř beze zbytku.
- Konečně čl. 2 Protokolu stanoví, že „**tam, kde ustanovení Listiny odkazuje na vnitrostátní právní předpisy a zvyklosti, vztahuje se toto ustanovení na Polsko a Spojené království pouze v tom rozsahu, v jakém jsou práva nebo zásady v dotyčném ustanovení obsažené v právních předpisech nebo zvyklostech Polska či Spojeného království.**“

Vynucování dalších práv (jiných než základních lidských práv) právo EU

- Individuální práva přímo vyplývající z práva EU
- Jednotlivec = normální subjekt práva EU
- Jednotlivec je přímo vázán právem EU (přímý účinek)
- následek: potřeba právní ochrany
- O jaká práva jde:
 - vztahující se ke 4 základním svobodám vnitřního trhu
 - vztahující se ke společným politikám
 - vztahující se k prostoru svobody, bezpečnosti a práva
 - pracovní právo, trestní právo aj.
- Nezbytnost zajištění přístupu k soudům

Přístup k soudům EU

- Stejně jako při vynucování lidských práv:
- **čl. 263** – Přímá žaloba na neplatnost aktu EU
- **čl. 267** – Předběžná otázka národního soudce (řízení před národním soudem)

Přímá žaloba (čl. 230 odst. 4) proti rozhodnutím nebo aktům přijatým orgány EU - 1

- **čl. 263** – Přímá žaloba na neplatnost (*rozhodnutí Komise*)
- příslušnost: **Tribunál**
- odst.4: Každá **fyzická nebo právnická osoba** může ...podat návrh na zahájení řízení
 - *proti rozhodnutí určenému této osobě nebo*
 - *proti rozhodnutí /nařízení/ určenému jiné osobě – přímo a individuálně se dotýká*(**Lisabon**: nařízení - dotýká se přímo a nevyžaduje prováděcí opatření)

Přímá žaloba (čl. 230 odst. 4) proti rozhodnutím a aktům EU - 2

- Žaloba **adresáta rozhodnutí**: není problém aktivní legitimace
- Žaloba jiné osoby (**ne-adresáta rozhodnutí**): Musí prokázat přímé a individuální dotčení – velmi obtížné.
- Právní akt s obecnou působností (nařízení): přímé dotčení (nikoli individuální) a musí jít o akt nevyžadující prováděcí opatření (nařízení)

Předběžná otázka (čl. 267)

Rozhodnutí orgánů členských států a jiná rozhodnutí

- **Čl. 267** – předběžná otázka národního soudu
- **Národní soud je unijním soudem!**

Evropský soudní dvůr: další případy přístupu jednotlivce

- **čl. 265: nečinnost orgánu EU**
- **čl. 268: náhrada škody – mimosmluvní odpovědnost EU**
- **čl. 272: smluvní odpovědnost EU, arbitrážní doložka: Brněnský campus – Evropská investiční banka**
- **čl. 270: pracovně právní spory zaměstnanců institucí EU (*Soud pro veřejnou službu*)**
- *Spory týkající se duševního vlastnictví (známka Unie)*

Complaints and petitions to EU Institutions

- **Complaint to the European Commission:**
object = any measure of Member State
- **Complaint (petition) to European Parliament**
- **Complaint to European Ombudsman**